

Ulike kristne skoletradisjoner

27. okt. 2015

Flertydig tittel – kan være ulike på så mange måter. Men "kristne" peker i retning av teologiens/konfesjonens betydning for skoletenkningen.

Som norsk lutheraner er det spennende å lese utenlandsk litteratur om det å drive skole med kristen basis. Mye er skrevet ut fra et reformert teologisk standpunkt, eller generelt evangelikalt som vil omfatte pinsevenner og lignende konfesjoner. Det finnes også en god del fra et katolsk perspektiv, og andre – inkludert adventistene. Mye av tenkningen er det lett å kjenne seg igjen i, men ikke alt. Spørsmålet som har dukket opp hos meg er: I hvilken grad er det forskjeller i teologisk utgangspunkt som gjør seg gjeldende, og i hvilken grad er det kulturelle og historiske forskjeller? Hvilken betydning har teologiske forskjeller for tenkning omkring kristen skole?

* Jeg har fått med meg at det i KFFs barndom ikke var stuerent å snakke om teologiske aspekter ved det å drive kristen skole. Fokus var på økonomi og lovgivning. KFF er et flott økumenisk tiltak, og de som startet ville ikke at det skulle bli problemer fordi vi kommer fra forskjellige kristne bakgrunner. Men etter 27 år er vi vel blitt såpass trygge på hverandre at vi kan gå litt videre? Ikke for å diskutere hvem som har rett, men for å forstå hverandre litt bedre og lære av hverandre.

Selv er jeg lutheraner. Lavkirkelig sådan. Og pedagog, ikke teolog. Mye av det jeg har lest og lært om kristen skole, har jeg fra andre sammenhenger. Jeg har snakket om kristen skole med katolikker, baptister, pinsevenner, reformerte, adventister, karismatikere av forskjellig slag, og lest bøker av like mange. Hovedinntrykket mitt er at vi har noe å lære av hverandre. Og jeg har lært noe om hvorfor vi tenker forskjellig – at det til dels skyldes teologi, men at kultur og tradisjon også er viktige.

Denne halvtimen har jeg tenkt å fokusere på seks punkter der jeg mener at teologien utgjør en forskjell. Jeg tar utgangspunkt i to tradisjoner – ellers blir det for omfattende. Det er luthersk og reformert – den reformerte teologien ligger i stor grad under mye av pinseteologien, og det er en av de tradisjonene der det har vært skrevet mye og som har eksportert mye fra USA til Europa.

Tanken er å gi oss alle – enten vi hører til i en av disse to eller i en annen tradisjon – et utgangspunkt for refleksjon over eget ståsted: Hva tenker vi om dette på vår skole? Hvorfor? Både teologiske og pedagogiske tradisjoner forandrer seg. Og forskjeller i teori er ikke alltid lette å finne igjen i praksis. Vi passer ikke i en 'bås'. Men noen ganger er det nyttig å forsøke å maksimere de teoretiske forskjellene for å finne ut hva de er, og så se etter spor i praksis.

Ut fra det jeg har lest og lært, mener jeg det kan være fruktbart å fokusere på følgende temaer:

1. Ikke-kristne elevers plass i kristne skoler.
2. Foreldrenes, kirkens og statens ansvar for undervisning og oppdragelse.
3. Målet for (kristen) oppdragelse og undervisning – for individ og samfunn.
4. Forholdet mellom tro og kunnskap.
5. Forholdet mellom oppdragelse og helliggjørelse.
6. Oppdragelse/undervisning og evigheten.

1. Ikke-kristne elevers plass i kristne skoler

Veldig mye ikke-luthersk og ikke-norsk litteratur om kristen skole går ut fra at alle elevene, eller i hvert fall storparten, er kristne. Greene skriver av omsorg for kristne foreldre. Vryhof sier at den reformerte skoles mål er å integrere troen i hverdagslivet, underforstått at elevene har en tro. Den reformerte organisasjonen Christian Schools International (CSI) sier i sine retningslinjer at skolene er for Guds barn og at egen eller foreldres tro er opptakskriterium.

Norsk, luthersk skoletenkning understreker at kristne har ansvar for alle barns skolegang, ikke bare dem fra egen menighet eller dem med kristen bakgrunn. Missourisynoden, en av de store lutherske kirkene i USA, regner tydelig med barn uten kristen bakgrunn som elever i kirkens skoler. De lutherske skolene i Australia har både ikke-lutheranere og ikke-kristne elever i ganske stort antall.

Det er mitt inntrykk at skolene startet av nyere karismatiske menigheter i større grad enn lutherske skoler innen statskirken er rettet mot elever med kristen bakgrunn og til dels med bakgrunn fra egen menighet. Eller i hvert fall var det i starten. Det samme kan kanskje sies, i hvert fall historisk, om skolene til Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn (DELK). Kirkesamfunnet ble opprettet for å kunne starte egne skoler for medlemmenes barn fordi den offentlige skolen ble for sekulær.

Bakgrunnen for mange av de reformerte skolene i USA er at immigranter fra Nederland startet egne skoler for å bevare både sin tro og sin kultur. Slik hadde disse skolene i utgangspunktet et fokus på egne barn, og har det i stor grad enda. Dette kan forklare hvorfor teori om kristen skole for disse, og for andre grupper, ikke i nevneverdig grad sier noe om elever med ikke-kristen bakgrunn.

Betyr dette at det er kultur og historie som fører til forskjeller, og ikke teologi? Antagelig er det en kombinasjon. Et av kjennetegnene ved luthersk tenkning er at den fokuserer på undervisning for alle, ikke spesielt for kristne. Gode skoler er nødvendige for å opprettholde et samfunn som er godt å leve i. Selv om det ikke hadde vært hverken himmel eller helvete, sier Luther, hadde det vært nødvendig å ha gode skoler, skoler der det også gis undervisning om kristendommen.

Reformert teologi vil, mer enn luthersk, vektlegge verdien av å undervise kristne i å leve som de lærer og dermed ha en innflytelse på samfunnet. Og motsatt: Luthersk teologi vil, mer enn reformert, vektlegge verdien av at alle barn får gå på en skole som bygger på et kristent livssyn og slik styrke den kristne innflytelsen i samfunnet.

2. Foreldrenes, kirkens og statens ansvar for undervisning og oppdragelse

I de konfesjonene som omtales her, er det ingen uenighet om at det er foreldrene som har det primære ansvar eller mandat for sine barns oppdragelse og undervisning. Men når det kommer til forholdet mellom kirkens og statens ansvar, ser vi ulikheter i vektlegging

Flere av de som skriver fra et reformert standpunkt understreker kirkens eller menighetens ansvar for hele undervisningen, ikke bare det som spesifikt går på kristen tro. CSIs retningslinjer sier at Gud kaller det kristne fellesskap til å undervise sine barn på samme måte som foreldrene er kalt til det. Skolen er partner med både kirke og foreldre, ikke bare foreldre.

Dreckmeyr fra SA har et litt annerledes perspektiv, han sier at den kristne skole, det kristne hjem og den kristne kirke har et felles mål – å utruste barn til å bli Jesu Kristi disipler på alle livets områder. Hverken han eller de andre nevner staten i det hele tatt. Luthersk teologi, derimot, hevder at det er foreldrene og staten som er ansvarlig for at barna får undervisning, ikke kirken. Kirkens oppgave er å støtte foreldrene i den kristne oppdragelse, altså å lære dem hva kristen tro er.

I luthersk teologi har altså skolen og kirken fokus på to forskjellige oppgaver, selv om disse ikke kan skilles. Skolen er primært for å sette i stand til et liv i samfunnet, kirken er primært for å gi vekst til troen. I reformert teologi ser det ut til at en tenker at skole og kirke har samme oppgave når det kommer til troen, nemlig å utfordre til å være Jesu disipler i samfunnet. Det ser ut til at luthersk teologi, i hvert fall i norsk versjon, er forsiktigere enn andre når det gjelder påvirkning som har med troen å gjøre. Kanskje for forsiktig?

3. Målet for (kristen) oppdragelse og undervisning – for individ og samfunn

I luthersk tenkning er målet for undervisningen at elevene skal tjene Gud, både i kirke og samfunn. Å tjene i samfunnet kan gjøres av alle ved å tjene nesten, og de som tror kan også tjene i kirken gjennom tilbedelse. Siden troen er et verk av den hellige ånd, er det ikke satt opp som mål, målet på dette området er å lære elevene å høre Guds ord.

Et mål for reformerte skoler er å forandre verden gjennom et liv som disipler. Visjonen er å tjene Gud ved å forsøke å leve på en måte som peker på Guds kommende rike, så det de gjør kan bidra til å bygge Guds rike på jord.

Det er vanskelig å se en skjelning i det Vryhof og CSI skriver mellom det elevene lærer og den hellige ånds arbeid som skaper tro. Kanskje det er fordi de stort sett skriver om elever som allerede er kristne og at målet derfor er å gjøre dem til gode disipler.

Jeg går ut fra at betydningen av ”å gjøre dem til disipler” delvis avhenger av om det er snakk om kristne elever eller ikke. Hverken lutheranere eller reformerte vil antagelig si at skolen kan ”gjøre dem til disipler” i betydningen ”skape tro på Jesus”. Dette er den hellige ånds verk, selv om det muligens kan være en forskjell i forhold til i hvilken grad en mener læreren kan hjelpe. Hvis ”gjøre dem til disipler” betyr å hjelpe kristne elever til å leve ut sin tro i samfunnet, er det tydelig at de reformerte ser på dette som en oppgave for lærere. Lutheranere, derimot, er kanskje så redde for å agere Gud at de ikke gir de kristne elevene den hjelp de både kan og bør gi for å støtte dem i å integrere troen i alle aspekter av livet.

Kan forskjellene ha å gjøre med synet på karakterdannelse? Er det slik at reformerte fokuserer på å forme en kristen person, mens lutheranere tenker at de skal forme en person og så formidle Guds Ord i håp om at elevene skal bli frelst og vokse som kristne og disipler? Også når det gjelder mål for skolen, ser det ut til at forskjellene er knyttet til i hvor stor grad en er opptatt av ikke-kristne elever og tenker mål for dem.

Herman Sasse, tysk luthersk teolog, sier at kristne i følge Luther er "believers", i følge Calvin "believers and obeyers". Jeg vet ikke hvor utbredt et slikt reformert syn er i dag. Men i forhold til oppdragelse og undervisning, er det riktig å si at lydighet og det kristne liv er mer ofte omtalt i reformert litteratur enn i luthersk.

4. Forholdet mellom tro og kunnskap

Flere formuleringer jeg har sett ser ut til å hevde at bare kristne kan forstå og ha virkelig kunnskap om verden. Greene, for eksempel, sier at Gud gir forståelse bare ved den Hellige Ånd og i bibelens lys. Van Brummelen hevder at til og med kunnskap om den fysiske verden ikke kan skilles fra å kjenne Skaperen og leve i samfunn med ham.

Et vanlig luthersk syn er at ikke-kristne kan være like gode forskere som kristne, så lenge de ikke avskriver muligheten for en skapende Gud. Den Hellige Ånd er nødvendig for å forstå frelsen – i den grad den kan forstås, men ikke for å få kunnskap om verden. Er dette noe annet enn de reformerte sier, eller er det bare forskjellige perspektiver?

Greene mener at også ikke-kristne kan undervise i såkalte fakta, men de vil alltid være preget av et livssyn. For å få den riktige kunnskap om verden må vi kjenne Skaperen. Det ser ut til at Greene er så opptatt med å understreke et helhetssyn i kristnes oppfatning av verden og virkeligheten at han ikke ser at han implisitt tar fra alle ikke-kristne muligheten for kunnskap om verden fordi de ikke har den riktige helhetsforståelsen.

Lutheranere vil være enige i at alt Gud har skapt åpenbarer ham, men vil også si at det går an å ha en tro på Gud som skaperen uten å ha tatt imot Kristus. Lutheraneres regimentslære lager noen andre kategorier og gjør det naturlig å understreke at mennesker med forskjellig livssyn kan forstå hverandres perspektiv på alle andre områder enn frelsen.

Den reformerte filosofen Abraham Kuyper sier at det er et stort område hvor forskjellene mellom kristne og andre mennesker har liten betydning, men de vil ha forskjellig startpunkt og derfor forskjellig forståelsesramme. De reformertes understrekning av rammens betydning og integrering av tro og fag har i det siste oppmuntret slik tenkning hos norske lutheranere.

5. Forholdet mellom undervisning/oppdragelse og helliggjørelse

Temaet henger nøye sammen med spørsmålet om målet for oppdragelse og undervisning (del 3). Hvor mye av elevenes åndelige vekst er influert av, eller til og med under kontroll av, læreren? Det er et vanskelig spørsmål i alle sammenhenger, fordi oppdragelse og helliggjørelse i stor grad opererer på de samme områdene. Så langt jeg kan se, vil lutheranere i større grad enn andre være opptatt av å skjelve mellom disse to, å si at helliggjørelsen er noe læreren ikke har noe med. Læreren kan som oppdrager påvirke hvordan de blir som medmennesker og samfunnsborgere, når det gjelder gudslivet kan han eller hun formidle Guds Ord og be om at det virker. Punktum. Bartsch sier at spørsmålet om skolens elever er kristne eller ikke er irrelevant, for resultatet av forkynnelsen og undervisningen av Guds Ord er den Hellige Ånds ansvar, ikke lærerens.

Det ser ut for meg som at de som bygger på reformert teologi ikke på samme måte skjelner mellom oppdragelse og helliggjørelse, at de tenker at lærerens arbeid kan gjøre elevene til bedre kristne, bedre disipler. Det sies ikke så ofte eksplisitt, men implisitt finnes tanken om lærerens medvirkning til elevenes dannelse som kristne.

Jeg tror ikke noen teologi egentlig sier at det går an å oppdra mennesker til kristne, selv om enkelte utsagn ser ut til å si det. Noe av uklarheten kommer nok av at det ofte skrives ut fra at alle elevene er kristne, uten at dette gjøres eksplisitt – da er neste punkt spørsmålet om lærermedvirkning i helliggjørelsen.

6. Undervisning og evigheten

Det er det området der min manglende teologiske skoleing får størst konsekvenser, for jeg vet ikke helt om jeg skjønner hva jeg sier. Den reformerte filosofen Cornelius Plantinga sier at hele skapningen vil bli forløst og at undervisning er nødvendig for å bygge Guds rike. "Guds rike" er et komplekst begrep. I bibelen er det både noe som har kommet, noe som er og noe som skal komme. Plantinga og andre ser det ut til å si at det kristne gjør for å forbedre den nåværende verden vil gjøre en forskjell i den neste. Kristne bidrar til skapningens forløsning, og dette har konsekvenser for fremtiden. Det er en gradvis prosess, og skolen er viktig fordi der kan barn og unge lære å leve som disipler.

Også i følge luthersk teologi er det viktig å arbeide for å forbedre samfunnet vi lever i, men ikke fordi det har konsekvenser for evigheten. Den eneste måten det går an å tenke slike konsekvenser på er ved at vi legger til rette i samfunnet for at evangeliet kan forkynnes og mennesker slik få del i det evige liv.

Konklusjon

Det er vanskelig å skille mellom teologiske og andre (kulturelle, historiske, sosiologiske, personlige,...) forklaringer på forskjellene vi har sett. Min konklusjon er likevel at teologiske forskjeller har betydning for den pedagogiske teorien, og at teorien i hvert fall i en viss grad vil sette sitt merke på praksis. Selv om jeg har skrevet om luthersk og reformert som to tradisjoner, er det tydelig at det i årenes løp har utviklet seg stor variasjon innen disse to.